

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Teze diplomové práce

Dopady důchodové reformy - modelové případy

Lucie Pfeilerová

© 2015 ČZU v Praze

1 Souhrn

Tématem diplomové práce s názvem „Dopady důchodové reformy – modelové případy“ je problematika penzijního systému a finančního zajištění jedince na stáří. Teoretická část práce je zaměřena na charakteristiku penzijního systému České republiky a důchodových systémů obecně. V první části praktické práce jsou analyzovány demografické a ekonomické vlivy, které ovlivňují udržitelnost důchodového systému. Druhou částí praktické práce je potom srovnání spořicíh produktů na trhu důchodového spoření a to ve vztahu k modelovému klientovi. V závěru práce jsou poté na základě výpočtů budoucích hodnot naspořených částek tyto jednotlivé alternativy třípilířového systému vyhodnoceny.

Klíčová slova: Demografická situace, důchodová reforma, důchodové spoření, důchodový systém, investice, penzijní fond, penzijní společnost, sociální politika.

2 Úvod

Jednou z nejviditelnějších společenských a ekonomických změn odehrávající se v současnosti ve světě je stárnutí populace, ke kterému dochází především v důsledku stále se prodlužující střední délky života a přetrvávající nízké plodnosti. Mezi ekonomické důsledky stárnutí populace potom patří zejména rostoucí výdaje na zdravotnictví a finanční zatížení důchodového systému.

S problematikou vytvoření adekvátního penzijního systému, který by byl schopen vypořádat se s reálným trendem stárnutí populace a současně vyhovoval ekonomickým požadavkům, se potýká většina ekonomicky vyspělých zemí. Současné penzijní systémy, nebo alespoň jejich základní část, je postavena na prvním pilíři důchodového systému. Ten zpravidla funguje na principu průběžného systému financování, ve kterém jsou penzijní dávky generace v důchodovém věku placeny z právě vybraných příspěvků generace v produktivním věku. Důchodový systém v naší zemi představuje objemově významnou část veřejných financí a výdaje na starobní penze jsou pak nejvýznamnější složkou mandatorních výdajů. Důchodový účet České republiky se již dlouhodobě pohybuje v záporných číslech. Tato skutečnost byla i jednou z hlavních příčin schválení nové důchodové reformy v roce

2013, která důchodový systém rozdělila na tři pilíře (doplnila ho o zavedení tzv. druhého pilíře) a přinesla na trh důchodového spoření nové produkty. Ty by měly v budoucnu přispět k zajištění občanů na důstojné stáří.

3 Cíl práce a metodika

Primárním cílem diplomové práce je na základě provedené komparace zhodnotit různé alternativy spoření v rámci třípilířového systému ČR a to ve vztahu k modelovému klientovi. Prvním dílčím cílem práce je vymezení důchodových systémů obecně, s důrazem na charakteristiku penzijního systému ČR, a provedení analýzy demografických i ekonomických dopadů, které ovlivňují jeho udržitelnost. Druhým dílčím cílem práce je výpočet budoucí hodnoty různých variant a porovnání výše těchto naspořených částek spoření v rámci druhého a třetího penzijního pilíře.

Při zpracování rešeršní části jsou využity teoretické poznatky týkající se problematiky důchodového systému získané na základě studia odborné literatury. Praktická část práce je poté zpracována převážně na základě dat poskytovaných z národních statistik a z databáze OECD. Výpočty uvedené v praktické části vycházejí ze základních vzorců finanční matematiky, resp. z obecně platných vztahů pro výpočet budoucí hodnoty, a dat získaných z výsledků hospodaření a vývoje zhodnocení penzijních společností. Předpokládaný výnos, respektive čistá úroková sazba, vstupuje do vzorce pro výpočet budoucí hodnoty očištěná o výši inflace, poplatky penzijních společností za obhospodařování a zhodnocení. Výsledné hodnoty naspořených částek jsou poté podkladem pro doporučení nejvýhodnější varianty spoření modelového klienta v rámci třípilířového důchodového systému s ohledem na předpokládaný vývoj na trhu penzijního spoření. Pro tvorbu diplomové práce jsou využity základní teoretické modely poznání, zejména pak analýza (identifikace demografických a ekonomických vlivů, které ovlivňují udržitelnost českého důchodového systému), komparace (porovnání výsledných hodnot naspořených částek spoření v druhém a třetím pilíři důchodového systému) a syntéza (formulace vlastních závěrů vycházejících z výsledků komparace).

4 Výsledky a diskuze

Z výsledků provedené komparace se jako nejvhodnější alternativa spoření pro modelového spořitele, pana Ing. Zahálku, jeví volba důchodového spoření v rámci druhého pilíře. Za předpokladu volby strategie ve vyváženém fondu by celková naspořená částka v délce spoření čtyřiceti dvou let dosahovala hodnoty zhruba ve výši 1 330 000 Kč, přičemž u riskantnější strategie dynamického důchodového fondu okolo 1 582 000 Kč. Hodnoty vycházejí na základě průměrného zhodnocení penzijních společností, kdy výnos (očištěný o poplatky za obhospodařování a zhodnocení, včetně zdanění) dosahuje u vyvážené strategie 1,85 % a 2,58 % u dynamické. Při výběru produktu důchodového spoření by klient neodváděl částku ve výši 1000 Kč jako v případě spoření ve třetím pilíři, ale jen 700 Kč měsíčně, což jsou vyměřená 2 % hrubé mzdy, která u modelového klienta činí 35 000 Kč. K této částce by se mu navíc připsaly 3 % z hrubé mzdy (tedy 1 050 Kč), které by klient jinak odvedl na sociální pojištění. Dohromady by tedy spořil částku 1 750 Kč. Celková měsíční úložka by tak byla vyšší, přestože by pan Ing. Zahálka přispíval méně, než u produktů třetího pilíře.

Jako druhá nejvýhodnější alternativa spoření pro pana Ing. Zahálku se jeví volba spoření prostřednictvím doplňkového penzijního spoření, které je součástí třetího pilíře důchodového systému. Při uvažování o investiční strategii do vyváženého fondu by se naspořená částka za čtyřicet dva let pohybovala okolo 786 000 Kč a při dynamickém fondu zhruba okolo 950 000 Kč za předpokladu čistých výnosů hodnot 1,08 % u vyváženého fondu a 1,69 % u dynamického fondu. V tomto případě by si klient ze své mzdy dobrovolně odváděl měsíční částku ve výši 1 000 Kč, ke které by mu stát, za současně nastavených parametrů, přispíval částkou 230 Kč měsíčně. Nespornou výhodou penzijního připojištění oproti důchodovému spoření je možnost v nepříznivé finanční situaci klienta spoření na danou dobu přerušit nebo si naspořené finance předčasně vybrat (ale potom bez nároku na státní podporu). Kdežto druhý pilíř s důchodovým spořením se stává závazným až do přiznání starobního důchodu.

Jako nejméně vhodný způsob spoření pro pana Ing. Zahálku se zdá být penzijní spoření třetího pilíře důchodového systému. Při výběru volby tohoto produktu by si pan Ing. Zahálka nemohl vybrat vlastní investiční strategii. Jelikož penzijní společnosti musí zajistit připsání pouze kladného výsledku hospodaření, nemůže dojít k znehodnocení spravovaných

prostředků klientů. Na roční bázi tak penzijní společnost ručí za kladné zhodnocení. Důsledkem této podmínky je konzervativní charakter investování transformovaného fondu. Pan Ing. Zahálky by si při této variantě spoření za čtyřicet dva let naspořil v konzervativním fondu při předpokládaném zhodnocení 0,58 % částku zhruba ve výši 701 000 Kč.

Tabulka č. 1: *Výsledné hodnoty hodnocených alternativ*

Spořicí produkt	PP	DPS		DS	
		V	D	V	D
Čistý výnos	0,58 %	1,08 %	1,69 %	1,85 %	2,58 %
Výnos příspěvku	66 098	130 488	277 689	447 838	700 647
Výnos státního příspěvku	131 060	151 503	167 917	-	-
Celková naspořená částka	701 158	785 991	949 606	1 329 838	1 582 647

Zdroj: vlastní výpočty

5 Závěr

Od roku 2013 vstoupila v platnost tzv. „velká důchodová reforma“, která výrazně pozměnila stávající důchodový systém České republiky. O změnách, které v rámci důchodové reformy proběhly, vedli odborníci a představitelé politických stran diskuze, již od počátku 90. let minulého století. Vedle parametrických změn přinesla důchodová reforma i systémovou úpravu v podobě zavedení nového tzv. druhého penzijního pilíře včetně transformace penzijních fondů na soukromé penzijní společnosti poskytující investiční účastnické fondy spolu s novým produktem doplňkového penzijního připojištění různého rizikového profilu. Obsahem rešeršní části diplomové práce bylo vymezení změn, které jsou součástí této důchodové reformy probíhající v letech 2011 – 2013, včetně charakteristiky penzijního systému, a důchodových systémů obecně.

Nezbytnost částečného přechodu od průběžně financovaného důchodového systému k systému fondovému je částečnou reakcí na probíhající demografické změny. Pozitivní

je jednoznačně prodlužující se střední délka života, resp. naděje dožití, která je zapříčiněna nejen růstem kvality života, ale i stále se zvyšující kvalitou lékařské péče. Struktura české populace se dle prognóz populačního vývoje Přírodovědecké fakulty v následujících desetiletích významně změní. Stárnutí populace, snižování míry porodnosti, nezaměstnanost a klesající podíl počtu ekonomicky aktivních ve vztahu k celkové populaci si klade nároky na vyšší sociální výdaje a nepříznivě se tak promítá do bilance důchodového účtů. Analýza ekonomických a demografických dopadů, které ovlivňují udržitelnost celého důchodového systému, byla právě předmětem první praktické části práce. Druhá část praktické práce byla zaměřena na srovnání různých alternativ spoření v rámci třípilířového systému ČR a to vzhledem k modelovému klientovi, resp. k fiktivní osobě panu Ing. Zahálkovi. Výpočty budoucích naspořených částek se zakládaly na analýze dlouhodobého vývoje trhu důchodového spoření a od očekávaných budoucích výnosů daných produktů. Předpokládaný výnos (resp. čistá úroková sazba) vstupuje do vzorce pro výpočet budoucí hodnoty očištěná o výši inflaci, poplatky penzijních společností za obhospodařování a zhodnocení.

Z portfolia třípilířového systému penzijního zabezpečení se jako nejvhodnější alternativa zajištění na důchodový věk jevila investice do druhého pilíře důchodového systému. Pan Ing. Zahálka, modelový spořitel, by si prostřednictvím důchodového spoření odváděl částku ve výši 2 % hrubé mzdy a další 3 % z hrubé mzdy, které by jinak odvedl na sociální pojištění, dostal od státu. Varianta se zdála být nejvýhodnější nejen z hlediska nejvyšších dosažených výnosů, ale i vzhledem k nejnižší vkládané měsíční částce v rámci porovnávání s třetím pilířem důchodového systému. Jako druhá nepříznivější varianta by byla klientovi doporučena volba produktu nového doplňkového penzijního spoření s výběrem vyvážené nebo dynamické investiční strategie. Produkt penzijní připojištění třetího pilíře důchodového systému byl označen vzhledem ke konzervativnímu investičnímu charakteru s nízkými výnosy za nejméně vhodný. S ohledem na veškeré relevantní podmínky je nutné zdůraznit vysokou citlivost parametrů vstupujících do výpočtu budoucích hodnot, které se odvíjely od průměru dlouhodobého vývoje trhu důchodového spoření, očekávaných budoucích výnosů daných produktů a prognóz makroekonomického vývoje země. Otázkou také zůstává, jakým způsobem se na závěrech vyplývajících z komparace a kalkulací jednotlivých alternativ do budoucna podepíší legislativní změny či případné další reformy.

Závěrem lze konstatovat, že vzhledem k nízké zásluhovosti průběžného důchodového systému, demografickým změnám a jeho finanční nestabilitě je z hlediska zachování ekonomické udržitelnosti země jako celku správné v rámci nezbytných reforem hledat řešení, která by jej činila dlouhodobě finančně udržitelným. Stejně tak jako je důležité, aby se zvyšovala vlastní finanční aktivita, v podobě investic a úspor, daného jedince k zabezpečení se na staří.

Vybraný seznam použité literatury

Knižní zdroje

- [1] GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 p. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 214. ISBN 80-210-2003-2.
- [2] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2007, 503 s. ISBN 978-807-3572-761.
- [3] LOUŽEK, Marek. *Důchodová reforma*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 100 s. ISBN 978-802-4626-123
- [4] TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 290 s. Academia iuris. ISBN 978-807-4004-735
- [5] VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát: východiska a přístupy*. 2., upravené vyd. Praha: Sociologické nakl., 2001, 112 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 4. ISBN 80-858-5016-8

Elektronické zdroje

- [6] HASHIMOTO, Ken-ichi a Ken TABATA. Population ageing, health care, and growth. *Journal of Population Economics* [online]. 2010 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s00148-008-0216-5>
- [7] Pojistně matematická zpráva 2012. *MPSV: odbor sociálního pojištění* [online]. 2012, s. 78 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>
- [8] Základní aspekty reformy penzijního systému České republiky. *Ministerstvo financí ČR* [online]. 2013 [cit. 2014-10-30]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/zakladni-informace>
- [9] Závěrečná zpráva PES. *Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR* [online]. 2010 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/8895>